

**ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
У СИСТЕМІ ШКІЛЬНИЦТВА БУКОВИНИ
КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ ТА СЬОГОДЕННЯ**

В умовах реформування українського суспільства особливо актуальною є проблема сирітства дітей. У зв'язку з цим, відбувається переорієнтація сучасної системи освіти на сімейні форми опіки. Мета статті полягає у здійсненні історико-педагогічного аналізу розвитку системи суспільної опіки дітей та молоді у системі державного шкільництва на Буковині, визначенні організаційно-педагогічних засад діяльності опікунсько-виховних установ Буковини окресленого періоду, конкретизації завдань сучасних освітньо-опікунських установ в Україні. Методи дослідження – логіко-історичний; вивчення педагогічної наукової, методичної літератури, періодичної преси, законодавства, архівних джерел; узагальнення.

Автор розглядає суспільну опіку як особливу форму державної турботи для осіб, які за станом здоров'я чи у кризових обставинах, не можуть самостійно здійснювати свої права, виконувати обов'язки, потребують сторонньої допомоги. Стосовно дітей передбачає забезпечення педагогічних умов, надання можливості отримати освіту, виховання, соціальну підтримку у опікунсько-виховних закладах чи інших опікунських середовищах через призму часу. На думку автора, опікунсько-виховні заклади Буковини упродовж досліджуваного періоду накопичили вартісний досвід, апробація й упровадження якого сприятиме реформуванню сучасної сфери суспільної опіки. У період кінця ХІХ – початку ХХ століття суспільна опіка в системі державного шкільництва Буковини здійснювалась у взаємозв'язку з громадою, охоплювала всіх учнів, особлива увага зосереджувалась на створенні відповідних умов для навчання, організації виховної та профілактичної роботи з учнями, їх батьками (опікунами).

Ключові слова: Буковина; діти-сироти; державне шкільництво; опікунсько-виховна діяльність; притулки; суспільна опіка.

Постановка проблеми та її актуальність у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Суспільний прогрес, соціально-економічний та політичний розвиток, розквіт освіти, науки, культури і мистецтва не забезпечують людство від існування груп громадян, які з тих чи інших причин потребують захисту, опіки, підтримки. Україна нині переживає складний історичний момент розвитку: реформування політичної системи, перебудова економічних відносин, європейське спрямування освітньої політики, необхідність захисту суверенітету, що актуалізувало низку суспільно значущих проблем. Сирітство, бездоглядність, безпритульність, освіта та виховання дітей та молоді кризових категорій викликають особливу тривогу, тому саме вони потребують найбільшої уваги з боку держави, громадянського суспільства.

Реформування вітчизняної системи суспільної опіки і виховання дітей та молоді відбувається на засадах нормативно-правової бази захисту дитинства і юності, відображеній у державних документах і програмах (Національна програма «Діти України», Національна стратегія профілактики соціального сирітства, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та ін.). Окрім того, відбувається переорієнтація інтернатної системи на сімейні форми організації життя дітей-сиріт й позбавлених батьківського піклування; актуалізується увага до попередження соціального сирітства, профілактики проявів девіантної поведінки у дитячому і молодіжному середовищі. Разом з тим, окремі негативні тенденції продовжують зберігатися, а теоретичні розробки концепції суспільного виховання різних категорій дітей і підлітків напрацьовуються й апробуються досить повільно.

Відзначимо, що історія опіки дітей та молоді в Україні упродовж століть накопичила зразки функціонування опікунсько-виховних систем державного, громадського, благодійницького спрямування, а відомі освітяни, громадсько-педагогічні діячі різних епох звертались до питань виховання, опіки та освіти дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування, бездоглядних, безпритульних тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Значення досвіду опікунсько-виховної діяльності шкіл Буковини досліджуваного періоду може бути інтерпретована на основі ідей сучасних дослідників (Т. Завгородня, Н. Лисенко, Д.-К. Мажец, Б. Ступарик, М. Чепіль та ін.) як створення в школі оптимальних умов для розвитку учнів; забезпечення біологічних, психічних і суспільних потреб; їх збагачення шляхом розвитку інтересів та зацікавлень; створення учням можливостей індивідуального розвитку відповідно до здібностей; здійснення корекційної та вирівнювальної діяльності; допомога учням у виборі певної системи цінностей та у формуванні себе і знаходження в реальних умовах життя власного шляху до ідеалу повноцінної людини; підготовка до проведення вільного часу – організація різних форм раціонального його використання (К. Завгородня, Н. В. Лисенко, Д.-К. Мажец & ін., 2002, с. 102).

У дискусії щодо питання охоплення дітей та молоді суспільною опікою ми на боці науковців, що доводять її необхідність для усіх дітей та молоді, а в сучасних умовах трансформації суспільства визначають опікунсько-виховну функцію школи як основну (Ідеї опіки дітей і молоді, 2005, с. 15–16).

Удосконалення опікунсько-виховних завдань сучасної школи повинно відбуватись через формування в учнів здорового способу життя; реалізацію психічних потреб школярів; систему вивчення учнів. Налагодження співпраці з батьками як умова якісної реалізації опікунсько-виховної функції школи передбачає широкий спектр діяльності: від модернізації традиційних форм роботи з батьками (зборів, конференцій, консультацій тощо) до започаткування класового патронату (К. Завгородня, Н. В. Лисенко, Д.-К. Мажец & ін., 2002, с. 108).

Ефективно діюча опікунсько-виховна система в середовищі мусить забезпечити умови, щоб дитина, залишаючись під опікою школи, позашкільних установ, громадських організацій, була охоплена відповідною опікою і виховним впливом. Школа як координатор має планувати діяльність цілого «укладу, визначати опікунсько-виховні завдання окремих суб'єктів та здійснювати нагляд за їх виконанням», стверджує Д.-К. Мажец (2001).

Узагальнення й систематизація наукових пошуків учених з проблематики суспільної опіки дітей та молоді дають змогу стверджувати, що ці проблеми розглядаються у контексті педагогічної, історико-педагогічної, соціально-педагогічної, психологічної наук. Для аналізу проблеми залучено праці українських і зарубіжних науковців, у яких розкрито питання освітньої підтримки, соціально-педагогічної допомоги дітям та молоді (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Ж. Петрочко, В. Поліщук та ін.), проблема соціального сирітства, захисту дитинства в Україні, теорії і практики опіки та піклування (Л. Артюшкіна, О. Карпенко, І. Пеша, А. Полянничко та ін.), зокрема й у контексті опікунської педагогіки (С. Бадора, І. Курляк, Д.-К. Мажец, Б. Ступарик).

Формулювання мети та завдань статті. Наявні наукові дослідження з проблеми опіки дітей та молоді висвітлюють окремі аспекти функціонування установ зазначеного спрямування. Однак кожна суспільно-історична епоха характеризується власне визначеною специфікою діяльності опікунських закладів, різноманітних за своїм соціальним статусом й приналежністю до керуючих органів. З огляду на зазначене, потребують уточнення й конкретизації особливості суспільної опіки дітей та молоді у системі державного шкільництва на Буковині, а також висвітлення спрямованості сучасних закладів опіки з виховання підростаючого покоління.

Мета статті. Однак діяльність опікунських установ Буковини досліджуваного нами періоду кінця ХІХ – початку ХХІ століття висвітлюється лише побіжно в загальному контексті наукової проблеми авторів. Мета дослідження полягає у здійсненні історико-педагогічного аналізу розвитку системи суспільної опіки дітей та молоді у системі державного шкільництва на Буковині, визначенні організаційно-педагогічних засад діяльності опікунсько-виховних установ Буковини окресленого періоду, конкретизації завдань сучасних освітньо-опікунських установ в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети і визначених завдань наукового пошуку реалізовані: логіко-історичний метод – для виокремлення якісних змін у розвитку теорії і практики суспільної опіки дітей та молоді

означеного періоду; метод вивчення педагогічної наукової, методичної літератури, періодичної преси, законодавства, архівних джерел – для виявлення організаційно-педагогічних засад діяльності опікунських закладів Буковини у визначений період; узагальнення.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Опіка – соціально-правове явище, що у вітчизняній правовій доктрині пов'язана з комплексним функціонуванням інституту сімейного, цивільного, цивільно-процесуального та адміністративно-процесуального права, у рамках якого здійснюється регулювання відносин, спрямованих на заповнення відсутнього обсягу дієздатності громадян. Окрім того, це – форма виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що передбачає діяльність відповідних органів, опікунів щодо захисту прав і законних інтересів осіб, над якими встановлено опіку.

Питанням опіки та піклування у шкільному законодавстві відводилось особливе місце. «Печаливість о діти» – так у кінці XIX – першій третині XX ст. називалась система опікунських дій стосовно дітей-сиріт, позбавлених опіки, бездоглядних. Основні функції опіки щодо дітей шкільного віку реалізувались народною школою у взаємодії з опікунським судом. Ця інституція здійснювала нагляд не лише над «заступниками» – опікунами, кураторами, нерідними родичами прийомних дітей і «кормильців», а також і над батьками. Опікування і виховання дітей, батьки яких невідповідно виконують свої обов'язки, згідно законодавства знаходилося у компетенції шкільної влади і учителів. Забезпечення відповідних умов для отримання освіти дітьми передбачало наявність шкільного приладдя, підручників тощо. Керівництво народних шкіл мало змогу створити бібліотеку шкільних підручників для бідних учнів. У розпорядженні Крайової шкільної ради від 27.02.1896 р. зазначалось, що директори шкіл повинні звертатись в дирекцію шкільних книжок зі списками необхідних підручників та іншої літератури, а у розпорядженні цієї установи були виділені щорічні квоти на закупівлю літератури у видавництвах. Шкільна адміністрація вела облік («Спис книжок для бідних учеників» і «Спис визначених учениками учебників»).

Наприклад, школі у Заставнівському повіті у 1895/1896 н. р. для закупки підручників було виділено суму 52 Корон., на яку було придбано 10 «читанок і граматик для шкіл народних» О. Поповича і 10 «книжок рахункових для низшого відділу» Ф. Кравса-Габерналя (Кошта науки, 1895, с. 3).

Подолання проблем з відвідуванням спонукало до ведення детального обліку зобов'язаних навчатись, адже шкільний обов'язок тривав від 6 до 14 років, хоча крайове шкільне законодавство знизило верхню межу відвідування школи 13 роками. Влада вела чіткий облік зобов'язаних для навчання дітей, батьки несли адміністративну і карну відповідальність (арешт, грошові виплати) за не посилення дітей до школи. До зобов'язаних відвідувати школу відносили і тих дітей, що були звільнені за законом з причин проблем зі здоров'ям, або за умови наявності домашнього вчителя. Виконання цих приписів відстежувалось особливо ретельно, адже численними були випадки, коли батьки надавали неправдиві відомості про стан здоров'я дітей, насправді залучаючи їх до домашньої роботи або догляду за молодшими братами і сестрами (В. Кукелка, 1912, с. 10).

Шкільне законодавство визначало, що «діти неповноумні, однак здібні до образования, особливо сліпі та глухонімі» [Спр. 1473. Дело о помещении, арк. 9] повинні також відвідувати народну школу, де для них слід створити особливі умови (окремі класи, спеціально підготовлені вчителі). У випадку складних порушень такі діти розміщалися у спеціальних опікунсько-виховних закладах. Дослідженням встановлено, що у окремих випадках закон визначав можливість прийому до народної школи дітей, котрим не виповнилося 6 років, а також т. зв. «неправесних» (незаконнонароджених) дітей, дітей-сиріт, відповідальність за яких несли опікуни. У випадку, коли дитина ще не мала опікуна (смерть батьків настала нещодавно, або дитина не з даної місцевості) справа подавалась на розгляд в опікунський суд (Спр. 5014. Переписка с краевым управлением, арк. 13–14).

Шкільна влада стежила за учнями, які в силу об'єктивних причин (зміна місця проживання, переїзд з одним з батьків до місця роботи останнього та ін.) поповнювали ряди бездоглядних та таких, «...що виростають без ніякого

шкільного образования та побільшують число неграмотних». З цією метою рішенням Крайової шкільної ради від 30.04.1913 р., керівництво школи зобов'язувалось відстежувати кількість прибулих до громади дорослих з дітьми, особливо тих, хто знаходиться «у передшкільному віці» (до 6 років – *М. М.*) та старших підлітків. За участю шкільного лікаря, місцевого священика, який оголошував на богослужінні про важливість реєстрації дітей, а також керівників громади складалися списки «незашколованих» дітей, у яких не було об'єктивних причин для невідвідування (Герасимович, 1913). Цей список відправлявся не пізніше 15 червня кожного року до крайової шкільної ради.

Архівні документи свідчать, що керівництво народних шкіл досить рідко зверталося до опікунських судів у вирішенні долі дітей-сиріт або занедбаних. Однак прогресивні освітяни, як от І. Герасимович, були переконані, що «... в інтересі самої справи і доброго, доцільного виховання будучих горожан повинні – як заходить потреба – завсігди звертати ся до опікуючих судів, а тим самим не раз убезя вже в зародку не одно лихо і спільними силами удаст ся запобічи не одному злу...» (Герасимович, 1913).

Реалізації опікунсько-виховної функції школи сприяла налагоджена виховна робота, основними напрямками якої було морально-релігійне виховання, виховання пошани до законів і державного ладу, любові до народу і батьківщини, а також «народної терпимості..., чоловіколюб'я і любові до ближнього» (Нариси з історії, 1980, с. 222). Розвивати в дитині такі риси характеру, як чесність, відвертість, поміркованість, почуття обов'язку і честі, а також ошадливість доручалося учителям, які «мають строго наглядати дівчому в школі та... поза школою». З метою запобігання відхилень у поведінці шкільне законодавство передбачало заборону школярам відвідувати без супроводу «гостиниці і кав'ярні, брати участь у публичних забавах з танцями, жебрати, ... курити і грати в гроші...». Завданням педагогів є знайомити шкільну молодь з правилами ведення здорового способу життя, пояснювати шкідливість вживання будь-яких «горячих нап'янків, як пива, вина, горівки і т. п.», тютюнопаління тощо (К. Завгородня, Н. В. Лисенко, Д.-К. Мажец & ін., 2002, с. 23). Одночасно діти заохочувалися до

участі в громадських культурно-просвітницьких заходах, концертах, театральних виставах, виставках.

Для того, щоб виховання досягало своєї мети, вчителів закликали звертати увагу перш за все на «питомність» (індивідуальність – *М. М.*) дитини. Жодне покарання, яке було передбачене, не повинно було загрожувати моральному чи фізичному здоров'ю дитини, а тілесні покарання заборонялися. Разом із тим § 85 «Сталого шкільного і наукового порядку» 1905 р. виписував особливі умови діяльності вчителів стосовно дитини, у поведінці якої спостерігалися сталі порушення. «Порядок...» зазначав, що якщо дитина загрожує нормальному навчанню інших учнів, поводить негідно, порушує шкільну поведінку, то вона може бути виключена зі школи, однак її долею шкільна влада повинна опікуватись в подальшому.

Буковинські освітяни і громадські діячі різних історичних періодів розглядали проблему суспільної опіки дітей та молоді у двох вимірах: як соціальне явище та як напрям освітньо-виховної діяльності. З першої позиції, у працях, публікаціях у періодичній пресі були здійснені ефективні спроби з'ясувати причини, прояви, особливості сирітства, бездоглядності у краї, запропоновувати практичні кроки до вирішення цих проблем. З іншого боку, буковинські освітяни та громадські діячі як активні учасники національно-культурних товариств, які фундували опікунсько-виховні установи, аналізували їх роботу, обґрунтовували роль жінки-матері, сімейного виховання, активної діяльності широкого загалу у справі просвіти буковинців.

Суспільна опіка, що передбачає узгоджену діяльність держави й громади, базована на ідеях милосердя, гуманності, здатності до пожертви, має вагоме значення для соціально-економічного й культурно-освітнього розвитку країни, адже демонструє рівень її цивілізованості, яка й виявляється у наявності розвиненої системи державно-громадської опіки, сформованої науково-теоретичної думки та позиції пересічних громадян стосовно важливості підтримки незахищених співгромадян як реалізації ідеї соціальної справедливості. У контексті опіки дітей та молоді, це – сукупність умов, які сприяють їх

розвиткові, а також сукупність зусиль, обов'язків і дій, здійснюваних для того, щоб зробити ці умови оптимальними, використати їх доцільно для щонайповнішого розвитку дітей та молоді.

Суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у досліджуваний період здійснювалась перш за все у системі державного шкільництва у взаємодії з громадою, охоплювала всіх учнів, особливо тих, сім'ї яких не могла створити належні умови для їх життя і розвитку. Особлива увага зосереджувалась на створенні відповідних умов для навчання, контролю за відвідуванням школи, на здійсненні виховної та профілактичної роботи з учнями, їх батьками (опікунами). Державна та громадська підтримка малозабезпеченої шкільної молоді шляхом виділення коштів шкільною владою, надання пільг у отриманні середньої освіти, організації взаємодопомоги між самими школярами забезпечували реалізацію опікунської функції у дошкільному, початковому та середньому шкільництві краю.

Опікунсько-виховні заклади на Буковині для дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, безпритульних та бездоглядних, підкинутих і залишених диференціювалися відповідно до віку та соціального статусу дитини. До їх структури входили: притулки-ясла для немовлят і дітей раннього віку; притулки для дітей 3-7 років (сиріт, бездоглядних, покинутих тощо); сиротинці, дитячий будинок для усіх вище названих категорій дітей у віці 7–14 років та опікунський заклад корекційно-виховного спрямування для безпритульних, бездоглядних дітей і підлітків з відхиленнями у поведінці 10–17 років; спеціальна школа-інтернат для сліпих та глухонімих дітей.

Опікунська та навчально-виховна робота у сиротинцях та притулках у краї опиралась на засади християнської моралі й об'єднувала такі головні напрями: опікунсько-доглядальницький, організаційно-опікунський, виховний, культурно-просвітницький, освітній. У різних типах закладів превалювали окремі напрями, що визначалось їх основними завданнями.

Встановлено, національно-культурні, релігійні, іншими товариствами і громадами організовували й утримували опікунсько-виховні заклади для дітей

дошкільного віку (захоронки, ясла), для учнів середніх шкіл (бурси, інтернати, пансіони, гуртожитки, конвікти), для працюючої молоді (професійні школи, курсів тощо). Приватна ініціатива у сфері суспільної опіки передбачала «добродійницьку» діяльність (збір коштів, особисті пожертви, приватні фундації тощо) буковинців, організацію т. зв. «станцій», взяття під опіки, усиновлення (удочеріння) дітей-сиріт чи позбавлених піклування.

Опікунсько-виховні заклади Буковини упродовж досліджуваного періоду накопичили вартісний досвід, апробація й упровадження якого, на нашу думку, сприятиме реформуванню сфери суспільної опіки. Серед таких організаційно-педагогічних особливостей, перш за все, органічне поєднання державної, релігійної та громадсько-приватної форм опіки; законодавча підтримка діяльності опікунсько-виховних закладів; диференційований характер комплектування й функціонування опікунських установ; практичні «знахідки» освітньо-виховної роботи (залучення вихованців до догляду за меншими товаришами, адаптація методик перевиховання до особливостей розвитку кожного вихованця, реалізація найбільш актуальних дидактичних засобів, прийомів у опануванні початковою та елементами професійної освіти тощо).

На сучасному етапі в українському суспільстві виховання особистості повинно бути спрямоване на формування патріота, громадянина, національно свідомої людини, яка могла б успішно адаптуватися у складних суспільних процесах і якнайшвидше в ньому визначитися, враховуючи у цьому процесі демократичні світові цінності (Плугатор, 2007).

Можливими шляхами розв'язання даної проблеми є запровадження нових підходів до опікунської роботи в системі шкільництва України, використання передового педагогічного досвіду країн Європейського Союзу та реформування власної системи освіти, де великий акцент буде спрямовано на роботу з дітьми та молоддю, що є позбавленими батьківського піклування або сиротами.

Одним із важливих аспектів є підготовка майбутніх вчителів, які повинні набути професійних знань, умінь та навичок для роботи з дітьми-сиротами в різних типах опікунсько-виховних закладів, адже для успішної роботи з даною

категорією дітей майбутні педагоги (а також соціальні працівники, практичні психологи) повинні навчитись використовувати різні форми, методи, засоби, технології та прийоми організації педагогічного процесу, аналізувати та корегувати його, вивчати та узагальнювати науково-педагогічний досвід.

Таким чином, перед майбутніми педагогами стоять складні завдання, на розв'язання яких і спрямовані наукові пошуки вітчизняних дослідників останніх років.

Висвітленню окремих аспектів підготовки майбутніх вчителів присвячені праці В. Андрущенка, Є. Бондаренка, Ю. Грицай, Н. Дем'яненко, О. Кіліченко, А. Ковальова, В. Поліщук, І. Плугатор, О. Савченко, В. Сагарди, М. Сметанського та інших.

Однак трансформація суспільного устрою, кардинальні зміни у суспільному житті України останніх десятиліть, прагнення інтегруватися в європейський культурний та економічний простір вплинули на систему ціннісних орієнтацій, на формування світогляду і життєвих пріоритетів у суспільстві (особливо серед молоді), позначилися на виховному потенціалі середовища (Плугатор, 2007). Сьогодні спостерігається послаблення впливу сім'ї на виховання дітей, що викликано погіршенням матеріального стану батьків, виїздами багатьох із них за кордон. Так, за офіційними даними, за підсумками 2017 р., за межею прожиткового мінімуму знаходиться 65% українських сімей, до категорії бідних відноситься 27,9 % населення, до злиденних – 15,0 %. А, як відомо, бідність не тільки обмежує доступ до освіти, але й призводить до непередбачуваних наслідків. Сьогодні в Україні понад 600 тисяч дітей не мають опікунства, близько півмільйона підлітків ніде не вчиться і не працює (Плугатор, 2007). Окрім того, одним із явищ негативних тенденцій спостерігається поширення наркоманії й алкоголізму, дитячої злочинності, агресивності, зростає кількість дитячих суїцидів (поширення інтернет-залежності, прикладом якого є гра «Синій кит», сенс якої криється у самогубстві) та число соціальних сиріт, “дітей вулиці”, (Плугатор, 2007).

Не випадково багато науковців різних країн наполягають на тому, що у наш

час необхідно посилити опікунсько-виховну функцію школи. І все ж в українській педагогіці ще не сформовано єдиної думки щодо визнання опікунсько-виховної функції як однієї з найважливіших серед інших функцій, до виконання якої повинен бути готовий випускник вищого навчального закладу (Плугатор, 2007).

Як зазначено у працях вітчизняного науковця О.Савченко, в останні роки спостерігається “розширення й ускладнення функцій вчительської праці. Вона охоплює тепер навчальну, виховну, розвивальну, культурно-просвітницьку, соціально-педагогічну, корекційну, комунікативну, інноваційну, дослідницьку та інші функції”. З даного твердження можна зробити висновок про те, що окрім загальних функцій вчителя, кожна з яких носить універсальний характер, вчена не виділяє окремо опікунсько-виховну, але постійно наголошує на необхідності посилення підготовки майбутніх вчителів “до виховної і соціально-корекційної роботи”. Аналіз запропонованих функцій дозволяє зробити висновок, що опікунсько-виховна може розглядатися як інтегрована функція, яка включає в себе виховну, соціально-педагогічну і корекційну. Це випливає із самого змісту опікунсько-виховної функції, яка вимагає необхідність створення в школі, позашкільному середовищі, за місцем проживання найкращих умов, які б інтенсифікували психічний і соматичний розвиток дитини і створювали можливості для повної реалізації її потреб (Плугатор, 2007).

Однак, як засвідчує досвід викладацької роботи, спостереження за роботою вчителів-початківців, проведене анкетування серед студентів-практикантів, сучасний стан підготовки майбутніх педагогів до виконання вищезазначеної функції є незадовільним. І це є однією із причин того, “що молоді вчителі, як вогню, бояться класного керівництва, проведення виховних заходів. Багато дітей перебуває в ситуації соціальної незахищеності, тому вчителеві треба вміти не лише навчати дітей, а й захищати їхні права. Крім того, виховання здійснюється в нерівній боротьбі із засиллям реклами, неякісним телебаченням і засобами масової інформації, які маніпулюють свідомістю дітей і молоді” (І. Плугатор, 2007, с. 297). Пояснюється це тим, що переважна частина студентів не розуміє самого терміну “опіка”, не обізнана з новими технологіями освіти, а якщо і чула

про них, то в основному лише на теоретичному рівні, а не під час педпрактики чи на семінарських заняттях.

Висновки про дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі, які стисло висвітлюють сутність отриманих результатів згідно з поставленими у роботі завданням. Таким чином, суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у кінці XIX – початку XXI ст. у системі державного шкільництва здійснювалась у взаємозв'язку з громадою, охоплювала всіх учнів, особливо тих, сім'ї яких не могли створити належні умови для їх життя і розвитку, особлива увага зосереджувалась на створенні відповідних умов для навчання, організації виховної та профілактичної роботи з учнями, їх батьками (опікунами). Державна та громадська підтримка малозабезпеченої шкільної молоді шляхом виділення коштів шкільною владою, надання пільг у отриманні середньої освіти, організації взаємодопомоги між самими школярами забезпечували реалізацію опікунської функції у дошкільній, народному (початковому) та середньому шкільництві краю.

Подальші дослідження будуть спрямовані на висвітлення діяльності опікунських закладів інтернатного типу для малозабезпечених дітей, організовані буковинськими товариствами кінця XIX-початку XX століття. Окремого вивчення потребує освітньо-опікунська діяльність діючих на Буковині сучасних громадських об'єднань.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. *Герасимович, І.* (1913) Боронім народну школу! Заставна : друк. І. Віглера.
2. Ідеї опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці. (2005). Івано-Франківськ : Б. в.
3. Кошта науки в народній школі, (1895). Буковина, 151, с. 3.
4. *Кукелка, В.* (1912). Гріхи домашнього виховання . В. Кукелка. Каменярі. (Ч. 23, с. 10–12).
5. *Мажеу, Д.-К.* (2001). Опіка над дітьми в добу суспільних змін : [моногр.] Івано-Франківськ : Плай.
6. Нариси з історії Північної Буковини. (1980). Київ: Наукова думка.
7. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою : [моногр.]

Завгородня, Т., Лисенко, Н., Мажец Д.-К., та ін.; Ступарик, Б. (Ред.) (2002). Івано-Франківськ–Ужгород : Мистецька лінія.

8. *Плугатор, І.* (2007). Теорія і практика опіки дітей і молоді в Україні (1945–1990 рр.). (Дис. канд. пед. наук) / Плугатор Ірина Богданівна. – Івано-Франківськ.

9. Спр. 1473. Дело о помещении и содержании слепых и глухонемых детей в Черновицкой городской богодельне (1889 г. – 1901 г.), 37 л.

10. Спр. 5014. Переписка с краевым управлением Буковины об учреждении в г. Черновцы детского дома для девочек дошкольного возраста(1898 г.), 249 л.

REFERENCES

1. Herasymovych I. Boronim narodnu shkolu! / Ivan Herasymovych. – Zastavna : druk. I. Vihliera, 1913. – 19 s.

2. Idei opiky ditei i molodi v istoryko-pedahohichnii nautsi : zb. nauk. prats. – Ivano-Frankivsk : B. v., 2005. – 340 s.

3. Koshta nauky v narodnii shkoli // Bukovyna. – 1895. – № 151. – S. 3.

4. Kukelka V. Hrikhy domashnoho vykhovannia / V. Kukelka // Kameniari. – 1912. – 10.12. – Ch. 23. – S. 10–12.

5. Mazhets D.-K. Opika nad ditmy v dobu suspilnykh zmin : [monohr.] /Danuta-Krystyna Mazhets. – Ivano-Frankivsk : Plai, 2001. – 226 s.

6. Narysy z istorii Pivnichnoi Bukovyny. – K. : Naukova dumka, 1980. – 389 s.

7. Opika nad ditmy v dobu transformatsii suspilnoho ustroiу : [monohr.] / T. K. Zavhorodnia, N. V. Lysenko, D.-K. Mazhets ta in.; [Za zah. red. B. M. Stuparyka]. – Ivano-Frankivsk–Uzhhorod : Mystetska liniia, 2002. – 152 s.

8. Pluhator I. B. Teoriia i praktyka opiky ditei i molodi v Ukraini (1945–1990 rr.) : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Pluhator Iryna Bohdanivna. – Ivano-Frankivsk, 2007. – 275 s.

9. Спр. 1473. Delo o pomeshchenyу y sodержаныу slepykh y hlukhonemykh detei v Chernovytskoi horodskoi bohodelne (1889 h. – 1901 h.), 37 l.

10. Спр. 5014. Perepyska s kraevым upravlenyem Bukovyny ob uchrezhdenyу v

h. Chernovtsy detskoho doma dlia devochek doskolnoho vozrasta (1898 h.), 249 l.

M. Marchuk

**PECULIARITIES OF PUBLIC SAFETY OF CHILDREN AND YOUTH
IN THE SYSTEM OF EDUCATION OF THE BODY OF THE END
OF THE XIX CENTURY AND THE PRESENT**

Summary. In the context of reforming Ukrainian society, the problem of children's orphanhood is particularly relevant. In this regard, there is a reorientation of the modern education system to family forms of care. The purpose of the article is to carry out a historical and pedagogical analysis of the development of a system of public care for children and young people in the public school system in Bukovina, to determine the organizational and pedagogical foundations for the activities of the tutorial and educational institutions of Bukovina during the outlined period, to specify the tasks of modern educational institutions in Ukraine. Research methods - logical-historical; the study of pedagogical scientific, methodical literature, periodicals, legislation, archival sources; generalizations.

The author considers public guardianship as a special form of state care for persons who, due to their state of health or in crisis circumstances, cannot independently exercise their rights and fulfill duties that require outside help.

With regard to children, it provides for the provision of pedagogical conditions, the provision of opportunities to receive education, upbringing, and social support in tutoring or educational institutions or other guardianship environments through the prism of time. According to the author, the tutorial and educational institutions of Bukovina during the study period have accumulated valuable experience, testing and implementation of which will contribute to the reform of the modern sphere of public care. During the late XIX - early XX century, public guardianship in the public school system of Bukovina was carried out in conjunction with the society, covered all students, focused on creating appropriate conditions for learning, organizing educational and preventive work with students and their parents (guardians).

Keywords: *social care; education; social care of children; children-orphans; trustees and educational institutions; shelters; orphanages; public and private initiative; Bukovina.*